

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สื่อกระจายเสียงในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคไร้พรมแดนถูกใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้และความบันเทิงให้กับผู้รับสารทั่วโลก สื่อยังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ข้อมูลข่าวสารที่ไหลอยู่ในสังคมเป็นมาตรฐานเดียวกัน แต่จะมีรูปแบบของการกระจายเสียงที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศซึ่งมีรูปแบบที่ชัดเจน ที่เป็นเช่นนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้านของสังคมในประเทศนั้นๆ เมื่อสภาพทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปสื่อก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงตาม ดังนั้นปัจจัยทางสังคมจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบและการพัฒนาการของสื่อสารมวลชนในประเทศนั้นๆ ได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประชากร ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการกระจายเสียงในการกำหนดทิศทางและโครงสร้างของสื่อ เห็นได้จาก โครงสร้างของสื่อส่วนใหญ่จะมีปัจจัยด้านการเมืองเข้ามามีบทบาทในการกำหนดโครงสร้างของสื่อกระจายเสียงตั้งแต่เริ่มต้น

โครงสร้างระบบกระจายเสียงของประเทศไทย การกระจายเสียงจะตกอยู่ภายใต้การควบคุมของอำนาจรัฐ ซึ่งถือว่า คลื่นความถี่วิทยุและโทรทัศน์เป็นของรัฐบาล แล้วแต่ว่ารัฐจะจัดสรรคลื่นที่มีอยู่นี้ให้กับใคร ซึ่งในประเทศโลกที่สามรัฐก็ยังใช้ทฤษฎีอำนาจนิยม (Authoritarian Theory) โดยไม่อนุญาตให้ภาคเอกชนเป็นเจ้าของคลื่นวิทยุและโทรทัศน์ โดยให้เหตุผลเรื่องการรักษาความมั่นคงของประเทศเป็นหลัก เพราะรัฐบาลไม่อาจทนฟังเสียงการถูกวิพากษ์วิจารณ์โดยสื่อที่รัฐไม่สามารถควบคุมได้ สื่อที่ถูกควบคุมโดยรัฐบาลจะเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์และประชาสัมพันธ์ส่งเสริมกิจกรรมของรัฐ เป็นการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่หลากหลายและเป็นความจริง ซึ่งเป็นการปิดกั้นสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลและการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพราะรัฐมีความเชื่อแต่เดิมว่า สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็นอำนาจและอภิสิทธิ์ของผู้เป็นใหญ่ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอำนาจนิยม โครงสร้างของสื่อวิทยุและโทรทัศน์จะถูกจัดสรรในรูปแบบของอำนาจนิยมอุปถัมภ์และทุนนิยมอภิสิทธิ์ สิทธิในการถือครองกรรมสิทธิ์สื่อ รัฐบาลจะเป็นผู้ที่จัดสรรโดยเอื้อประโยชน์ให้กับราชการและธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่บางกลุ่มที่สามารถแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันได้ ทำให้ประชาชนไม่มีโอกาสที่จะเข้าถึงสื่อวิทยุและโทรทัศน์ นำไปสู่ระบบของการผูกขาดสื่อภายใต้การดำเนินการของรัฐบาลและเอกชนซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์เรื่อยมาในเรื่องการขาดความเป็นเอกภาพและความชัดเจนของนโยบาย

หลังเกิดเหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ.2535 ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าอำนาจของรัฐไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน การที่รัฐปิดหูปิดตาประชาชน บิดเบือนข้อมูลข่าวสารที่เป็นความจริง ทำให้ประชาชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางไม่พอใจ ลุกขึ้นต่อต้านอำนาจรัฐ มีการเผาทำลายกรมประชาสัมพันธ์และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน แสดงให้เห็นว่า ประชาชนไม่ต้องการข้อมูลข่าวสารที่มาจากรัฐบาล แต่ประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นชนชั้นกลางที่กระหายในสิทธิเสรีภาพได้เรียกร้องให้มีการปฏิรูปสื่อของรัฐ ดังนั้นรัฐบาลของนายอานันท์ ปันยารชุนจึงได้ทำการปฏิรูปสื่อมวลชนของรัฐ เพื่อเป็นการตอบสนองต่อการตื่นตัวในเรื่องสิทธิการรับรู้และการแสดงความคิดเห็นของประชาชน จึงเกิด “ระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2535” ได้ตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ขึ้นมาเรียกว่า “คณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ” หรือ กกช. และเกิดสถานีโทรทัศน์ใหม่ 1 ช่อง คือ ไอทีวี โดยให้สำนักนายกรัฐมนตรีเป็นเจ้าของ แล้วเปิดให้เอกชนเข้ามาประมูล ซึ่งผู้ที่ได้รับสัมปทานต้องจ่ายให้กับสำนักนายกรัฐมนตรีสูงถึง 24,000 ล้านบาทในเวลา 25 ปี นับว่าเป็นค่าสัมปทานที่สูงมาก แต่ในปัจจุบันไอทีวีได้ยื่นเรื่องเจรจาของลดค่าสัมปทานอยู่ สถานีโทรทัศน์ไอทีวีถือได้ว่าเป็นทีวีเสรีเป็นทางเลือกใหม่และเป็นความหวังของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นความจริงปราศจากการกรองงำของอำนาจรัฐ เป็นสถานีข่าวที่เน้นเนื้อหาสาระให้กับประชาชน

ต่อมาเมื่อประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2543 เรียกว่า “พระราชบัญญัติองค์การจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ.2543” เป็นฉบับที่ส่งเสริมสนับสนุนสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยเฉพาะสิทธิที่เกี่ยวกับการสื่อสาร เป็นการประกันสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ในการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา มาตรา 39 มาตรา 40 และมาตรา 41 โดยเฉพาะเจตนารมณ์ของมาตรา 40 กำหนดให้คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่ในการจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลการประกอบกิจการกระจายเสียง โดยการดำเนินการดังกล่าวต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยมีมุ่งหมายให้มีการเปลี่ยนแปลงการถือครองกรรมสิทธิ์เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงคลื่นได้ โดยเฉพาะภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในการประกอบการ ผลิตรายการ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นให้ทุกกลุ่มเสมอภาคกัน ไม่ผูกขาดทางความคิด และกำหนดให้มีองค์กรอิสระ 2 องค์กรทำหน้าที่ดูแลกิจการดังกล่าวคือ องค์กรด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ หรือ กกช. และ องค์กรด้านกิจการโทรคมนาคม หรือ กทช.

ในการคัดเลือกคณะกรรมการ กสช. นั้น กฎหมายได้กำหนดให้มีคณะกรรมการสรรหากสช. ประกอบด้วยตัวแทนจากกลุ่มบุคคล 4 กลุ่ม ได้แก่ ตัวแทนจากทางราชการ นักวิชาการ สมาคมวิชาชีพ และองค์กรเอกชนและภาคประชาชน รวม 17 คน โดยคณะกรรมการสรรหากสช. จะเสนอชื่อบุคคลที่มีคุณสมบัติและมีความสามารถต่อวุฒิสภา เพื่อพิจารณาให้เหลือเพียง 7 คน ต่อจากนั้นนายกรัฐมนตรีจะนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ในขณะที่ยังไม่สามารถเลือกตัวคณะกรรมการกสช. ได้สำเร็จ

นอกจาก“พระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ.2543” แล้ว ยังมีกฎหมายสำคัญอีก 1 ฉบับซึ่งเป็นกฎหมายลูกประกอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 คือ ร่างพระราชบัญญัติประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ ประกอบด้วย ร่าง สศก. กฤษฎีกา ร่างยูบีซี ร่างสมาคมวิชาชีพ ร่างเครือข่ายประชาชน และร่างสมาพันธ์สมาคมวิชาชีพวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งเป็นกฎหมายที่วางกรอบการประกอบ การดำเนินการของภาครัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาชน รวมทั้งกฎเกณฑ์ต่างๆ ทั้งทางด้านรายการ และเทคนิค จรรยาบรรณวิชาชีพ การละเมิด บทลงโทษ ซึ่งขณะนี้ยังอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาของ รัฐบาล

ด้วยเหตุนี้จึงเห็นว่า การปฏิรูปสื่อกระจายเสียงเกิดขึ้นจากการที่ประชาชนถูกสิทธิเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ถูกอำนาจรัฐครอบงำสื่อในการใช้คลื่นความถี่วิทยุและโทรทัศน์เพื่อประโยชน์ส่วนตัว ทำให้ประชาชนลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิในการใช้คลื่นความถี่ที่มีอยู่ตามเจตนารมณ์ของ รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ที่ต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ในการกระจายการถือครองกรรมสิทธิ์สื่ออย่างเป็นธรรม การเรียกร้องในครั้งนี้ภาคประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นชนชั้นกลาง ได้แก่ นักธุรกิจ นักวิชาชีพ กลุ่มนักศึกษานักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งหลาย ร่วมกันเคลื่อนไหวกดดันรัฐบาลให้มีการปฏิรูปสื่ออย่างแท้จริง ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษา “กลุ่มนักวิชาการ (อาจารย์)” ในคณะนิติศาสตร์ คณะวารสารศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะ วิทยาการจัดการ(โปรแกรมสาขานิติศาสตร์) ในมหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยเอกชน และสถาบัน ราชภัฏ ซึ่งเป็นคณะที่มีความเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนโดยตรง อาจารย์หลายท่านก็เข้ามามีบทบาทสำคัญ ในการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสื่อกระจายเสียง ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในองค์ความรู้ในระดับปัญญาชน มีอำนาจในการต่อรองกับรัฐ เป็นผู้ที่มีเสียงเรียกร้องมากกว่าประชาชนโดยทั่วไป และ เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้เรื่องการปฏิรูปสื่อให้นักศึกษา จะมีความคิดเห็นต่อการ ปฏิรูปสื่อในครั้งนี้อย่างไร.

ปัญหานำวิจัย

1. อาจารย์ในสาขานิเทศศาสตร์มีความสนใจต่อการปฏิรูปสื่อครั้งนี้เพียงไร
2. อาจารย์ในสาขานิเทศศาสตร์ได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้และความคิดเห็นต่อการปฏิรูปสื่อให้นักศึกษาเพียงไร
3. อาจารย์ในสาขานิเทศศาสตร์มีความคิดเห็นต่อประเด็นต่างๆ ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิรูปสื่อครั้งนี้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทราบถึงความสนใจของอาจารย์ในสาขานิเทศศาสตร์ต่อการปฏิรูปสื่อกระจายเสียง
2. เพื่อศึกษาการทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้เรื่องการปฏิรูปสื่อกระจายเสียงเพื่อแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมของอาจารย์ในสาขานิเทศศาสตร์
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์ในสาขานิเทศศาสตร์ที่มีต่อการปฏิรูปสื่อกระจายเสียง

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งที่จะศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์ต่อแนวทางการปฏิรูปสื่อกระจายเสียง โดยศึกษาจากอาจารย์ที่สอนในสาขานิเทศศาสตร์ รวมถึงคณะวารสารศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะวิทยาการจัดการ (โปรแกรมสาขานิเทศศาสตร์) ทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐ เอกชน และสถาบันราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานครด้วยว่า มีความคิดเห็นต่อการปฏิรูปสื่อกระจายเสียงอย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้ทราบว่าอาจารย์ที่สอนในระดับอุดมศึกษาด้านนิเทศศาสตร์ซึ่งเป็นผู้ให้ความรู้ และมีความใกล้ชิดกับเรื่องสื่อจะมีความคิดเห็นอย่างไรต่อแนวทางการปฏิรูปสื่อกระจายเสียงในครั้งนี้

สมมติฐานการวิจัย

อาจารย์ที่สอนอยู่ในระดับอุดมศึกษาในสาขานิเทศศาสตร์ให้ความสนใจและติดตามข่าวสารข้อมูลด้านการปฏิรูปสื่อกระจายเสียงไม่เพียงพอ ซึ่งขึ้นอยู่กับระดับความสนใจและการให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาเหล่านี้

นิยามศัพท์

ความคิดเห็น หมายถึง การเสนอแนะ ข้อคิดเห็น ความรู้สึกที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยต่อการปฏิรูปสื่อกระจายเสียงในแง่มุมต่างๆ

อาจารย์ หมายถึง บุคคลที่ทำงานเกี่ยวข้องกับวิชาการ เป็นผู้ที่เผยแพร่ความรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ในวิชาแขนงต่างๆ

นิเทศศาสตร์ หมายถึง เป็นสาขาวิชาที่เปิดสอนเกี่ยวกับสื่อสารมวลชน รวมถึงคณะวารสารศาสตร์ซึ่งแยกออกมาเป็นหลายแขนงวิชา ได้แก่ วิทยุและโทรทัศน์ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ วาทกรรม การแสดง วารสารสนเทศ สิ่งพิมพ์ ฯลฯ

การปฏิรูปสื่อกระจายเสียง หมายถึง การปฏิรูปสื่อมวลชน เฉพาะสื่อวิทยุและโทรทัศน์ให้ เป็นไปตามเจตนารมณ์ในการปฏิรูปสื่อมวลชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 40

กสช. หมายถึง คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ

กทช. หมายถึง คณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย